

FIGYELJÜNK RÁJUK!

Gyermek- és ifjúságvédelemről tanárjelölteknek, tanároknak

A szerzők abból indulnak ki, hogy a hátrányos és veszélyeztetett gyermekekkel történő foglalkozásnak különösen fontos színtere az iskola, ezen belül is a pedagógusok helyes pedagógiai és pszichológiai szemlélete, felkészültsége. A sürgős cselekvést az teszi szükségessé, hogy mind a hátrányos, mind a veszélyeztetett tanulók száma évről évre növekszik.

A szerzők azt is világosan tudják, hogy a gyermek- és ifjúságvédelem az a terület, amelyet hivatalból, előírt kötelezettségből eredményesen végezni nem lehet. Ezért is szakítottak a hagyományos elméleti fogalomrendszeren alapuló szerkezeti jegyzetformával. Kötetük szerkesztésében a szerzők arra töreksenek, hogy minél több gyermekorsót mutassanak be, és így az olvasót egy sajátosan személyes élményhez juttassák. Szándékukat nem titkolják, azt szeretnék, ha egyre több főiskolai hallgató kapcsolódna úgy a gyermekvédelmi tevékenységhez, hogy ennek pedagógiai-pszichológiai lényegét megértve, azonosulnak az-
zal. A szerzők személyes joga, hogy a nemes célhoz vezető utat, módokat maguk válasszák meg. Ez természetesen nem zárja ki a másfajta megközelítést sem.

A kötet szerzői abból az alapvető alapelvből indulnak ki, hogy a főiskolai hallgatókat e fontos tevékenységre sem megnyerni, sem aktivizálni nem lehet iskolai gyermekvédelmi élmény, empirikus tapasztalat nélkül. A kötetben összeválogatott esetleírások a hitelesség benyomását keltik az olvasóban, érzelmeket, gondolatokat, indítanak el, és úgy éljük át az egyes gyermekek sorsát, hogy szeretnénk közbeszólni, segíteni, véleményt mondani. A szerzők tehát elérték azt a szándékukat, hogy legalább gondolatban aktivizálják, motiválják olvasójukat. A sok-sok gyakorlati példa – gyermekorsók – olvasása az érdeklődés felkeltésén túl a tanárjelöltek empátiái képességét is fejlesztí.

Tiszteletre méltó a szerzők azon törekvése, hogy az egyes esettanulmányokat, gyermekorsókat szociokulturális környezetükbe ágyazva láttassák, bár e területen több hiányérzetünk támad. Az esetleírásokban a környezeti háttérnek csak egy-egy elemét figyelhetjük meg. Ugyanakkor jól észlelhető a szerzők azon törekvése, hogy gyakorlati példák segítségével vezessék rá a hallgatókat az alábbi törvényszerűségekre: a pszichés zavaroknak, a nehezen nevelhetőségnak általában nincs egyetlen oka, hanem az okok egész láncolata vezet az inadaptációhoz. Ezen felfogás rögzítése azért is fontos, mert e nélkül a személyiség zavarát rendezni, korrekciót megvalósítani szinte képtelenség. Alapelvnek tekinthető, hogy a több éven át ható szociokulturális ártalmak nyomán létrejött nehezen nevelhetőség megváltoztatása,

az így kialakult személyiség átrendezése csak hosszan tartó pozitív mikro-környezeti hatások (minták) nyomán képzelhető el. Ami azt is jelenti, hogy a pozitív környezetnek (tanárnak) nem azt kell hangsúlyoznia a gyermek számára, hogy változzon meg, térjen jó belátásra, hanem olyan élménysorokhoz kell juttatni a gyermeket, amelyek hatására a személy saját maga rendezi, „építi” át belső pszichés tartalmait. Ez az alapelv érvényesítése egyrészt időigényes, másrészt nagy toleranciát igényel.

Fontos a szerzők azon törekvése is, hogy személyközpontú szemléletet akarnak kialakítani az olvasóban, az „esetek” kezelésében ezt meg is tudják valósítani. Kár, hogy az esetleírásokban kevesebb a kamasz- és ifjúkorú. Azt sugallják, hogy a rossz, a kegyetlen környezetben a gyermekek áldozattá válnak, és következetesen „elbuknak”, ez az esetek többségében valóban így van. Az egyén önfejlesztő képessége, autonómiája (egy bizonyos életkor után) alkalmassá teheti őket a konfliktusok leküzdésére is. Ugyanis többségében az iskola sem tudja megváltoztatni a káros környezetet, éppen ezért a gyermek önerőit, önbecsülését, belső motívumait, a konfliktusok kezelni tudását stb. kell erősíteni bennük. Fontos szempont, hogy a gyermekeket kell alkalmassá tenni saját helyzetüknek feldolgozására és élethelyzetüknek megoldására. E feladat azért jelent nagy nehézséget, mert abban az életkorban kívánunk ilyet (többek között magas szintű elhárító lelki mechanizmusok működését), azaz felnőtt érettségű önszabályozást, amikor a gyermek arra még nehezen képes. Éppen ebben lehetünk többek között segítségére. Ez azt is jelenti, hogy a gyermek belső személyiségrendezésének vezetőjévé kell válnunk, és nem külső ítélkezőnek.

A szerzők meggyőzően sugallják, hogy minden eset egy külön emberi sors, személyiségzavarú rendszer. Sémák sem az elemzésben, sem az esetek kezelésében nem segítenek, inkább ártanak. Éppen ezért külön feladat az, hogy a tanárjelöltek megtanulják felismerni saját konfliktuskezelési technikáikat, továbbá tudatosítaniuk kell a családban, az iskolában alkalmazott konfliktusmegoldási módokat, nevelési módszereket, stílust stb.

A gyermekvédelem fogalmának értelmezésében egyetértünk a szerzőkkel, hogy a gyermekvédelem mindazon gyermekeknek segítséget kíván nyújtani, akik személyiségük optimális fejlesztésében hátrányt vagy károsodást szenvednek. Éppen ezért fontosnak tartom, hogy a gyermekvédelem címszavának a Pedagógiai lexikonban található teljes szövegét ismertessük a hallgatókkal, csak így kaphatnak teljes képet az értelmezésről.

A hátrányos és a nehezen nevelhetőség okainak, társadalmi tüneteinek fontosabb jellemzőit jól ismertetik a szerzők. A kötet újra kiadásakor gondoljanak arra, hogy a felsoroltak a társadalmi funkciózavarainak következményeiként megjelenő tünetek. Ebben az értelmezésben a gyermekvédelmet úgy értelmezhetjük, hogy a saját funkciózavarait felismerő társadalomnak két

irányba kell tevékenykednie; egyrészt a funkciózavarok megszüntetéséért, másrészt a már károsult gyermekek szocializációjának rendezéséért: Ebből az is következik, hogy az iskola a gyermekvédelmi tevékenység igen fontos területe, de csak egy része, láncszeme.

Az ártalmazó környezeti hatások és az inadaptáció összefüggésének értelmezésekor célszerű a kultúrából (európai kultúrkör) kiindulni. A hátrányos helyzet úgy jön létre, hogy a gyermek szociokulturális személyes környezete az adott kultúr szint alatt él és tevékenykedik. Veszélyeztetettségről akkor beszélünk, ha a gyermek személyes környezete a kultúra értékeit torzítja, értékromboló mintákat közvetít, és az így létrejött gyermeki személyiségvonások, tulajdonságok alkalmatlanná teszik őket a társas beilleszkedésre.

A kötet korszerűen értelmezi a gyermekvédelem fogalomrendszerét, jó áttekintést ad a gyermekvédelem intézményi működéséről.

A mű legszínesebb, legelémnyesebb része a „Gyermeksorsok” című terület, ahol a szerzők bemutatják a hátrányok és a veszélyeztetettség megjelenési formáit, kísérletet tesznek az esetek elemzésére, és keresik a megoldás módjait. A nehezen nevelhetőség típusait lehetett volna bővíteni.

További érdeme a kötetnek, hogy a szakirodalomról jól tájékoztat, ezzel megteremti, felkínálja az önképzés lehetőségét is. Újszerű a kötet szerkesztőgárdájának összeállítása is; a gyakorlati és az elméleti szakemberek tudását, tapasztalatát Farkas Katalin jól ötvözi egy egységes rendszerbe. Elképzelhető a kötet továbbfejlesztése úgy is, hogy a gyermekorsokot a környezeti ártalmak típusai és a nehezen nevelhetőség megjelenési formái szerint csoportosítja és dolgozza fel.

A szerkesztők a kötet belső tartalmi elrendezésében azt a célszerű megoldást választják, hogy az előszóban rövid tájékoztatást adnak a gyermek- és ifjúságvédelem néhány alapvető problémájáról és néhány összefüggéséről. A vázlatos eligazítás jó támpontot ad az e témában eddig tájékozatlan olvasónak. Felhívják a figyelmet arra a hibás felfogásra, amely szerint „mindenki nehezen nevelhető, aki nem olyan, mint a többi”. E nézőpontot nem a toleranciával lehet csak megváltoztatni, hanem azzal, hogy a személyiség szociális környezetének hatásait is, és a személyi tevékenységének megfelelőségét vagy zavarát is a kultúra, az adott történelmi kultúrkör értékeihez viszonyítjuk.

A kötet bevezetőjének tekintik a szerkesztők „A gyermek- és ifjúságvédelem a nevelési-oktatási intézményekben” című fejezetet, amely röviden, tömören összegezi a témával kapcsolatos tudnivalókat, helyzetképet ad.

A harmadik részben (I. fejezet) „gyermeksorsok” címmel figyelmet és érdeklődést felkeltő írásokat találunk. A tanárjelölteknek e részre azért van szükségük, mert személyes kapcsolatok híján így tudják beleélni magukat konkrét gyermekvédelmi esetekbe. Néhány eseteleirást célszerű lett

volna elemezni, hogy az esetelemzéssel mint „műfajjal” is megismerkedjenek a tanárjelöltek.

„Életképek az iskola gyermekvédelmi munkájáról,” című rész foglalkozik a gyakrabban előforduló ártalomforrásokkal, jó lett volna, ha a szerkesztők rendszerbe foglalják a forrásokat is és a következőkben is mint tüneteket (pl. pszichoszomatikus, beilleszkedési zavarok stb.). Fontosak azok a tanári reakciók, viselkedéssorok, nevelési megközelítési módok, amelyeket egy-egy eset megoldása mutat, jelez.

A harmadik és negyedik fejezetben már a hivatásos gyermekvédelmi szakemberek mondják el benyomásait, véleményüket. Inkább helyzetképet adnak, ami a megismeréshez nélkülözhetetlen, de a „működés” belső személyi átfomálói közegetől, módjairól, stílusáról kevés szó esik.

Újszerűen fejezik be a szerzők könyvüket az „Összegzés helyett” című részben. Szándékuk, hogy a tanárjelöltek a felvetett problémákon tovább gondolkodjanak.

A szerzők azt tekintik könyvük céljának, hogy élmények nyújtásával megfelelő pedagógiai és pszichológiai szemléletet alakítsanak ki a tanárjelöltekben. E törekvésüket jól oldották meg, és jól szolgálták a tanulóközpontú személyiségfejlesztés gondolatát.

Országos Pedagógiai Intézet, 1986.

DR. VECZKÓ JÓZSEF

FOLYÓIRATNÉZŐBEN

BÉKÉSI ÉLET

Közművelődési és tudományos folyóirat. Megjelenik: évente 4-szer. Kiadja: a Békés Megyei Tanács művelődési osztálya és a TIT megyei szervezete. Felelős szerkesztő: dr. Szabó Ferenc.

A megyének nincs külön pedagógiai kiadványa, ezért az iskolával, az oktatással-neveléssel kapcsolatos írások, a helyi problémák, kiütkereső javaslatok mindenekelőtt a közművelődési és tudományos jellegű Békési Életben jelennek meg. A folyóirat profilja, a szélesebb horizont azonban cleve behatárolja a lehetőségeket: a pedagógiai publikáció csupán egy szín a palettán, amelyet azonban ha nem is minden számban, de rendszeresen megtalálhat az olvasó. Az más kérdés, hogy egy évente négyszer megjelenő kiadvány esetében ez rendkívül kevés cikket jelent. Az ideig, eddig megjelent három számban mindössze két tanulmány foglalkozik érdemben ilyen témával, mindkettő a pedagógiai innováció megyei helyzetéről szól: az egyik a 31 általános és középiskolára, több mint 900 pedagógusra kiterjedő vizsgálat eredményeit összegzi, következtetéseit teszi közzé, a másik pedig a visszhangról számol be körültekintő részletességgel.

Az a szűk lehetőségek igényes munkára sarkallják a szerkesztőseget. Nem kívánunk minden fontos vagy fontosnak látszó oktatáspolitikai, pedagógiai témával foglalkozni: a megye kulturális fejlődése